

Inleiding

Van 9 tot en met 12 oktober 2009 heeft de Parlementaire Assemblée van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) haar jaarlijkse Najaarsvergadering gehouden in Athene. Ongeveer 200 volksvertegenwoordigers uit 50 lidstaten waren naar deze vergadering afgevaardigd. De Staten-Generaal werden vertegenwoordigd door de leden **Çörüz** (CDA, Tweede Kamer, delegatieleider), **Ferrier** (CDA, Tweede Kamer), **Ten Broeke** (VVD, Tweede Kamer) en **Franken** (CDA, Eerste Kamer). Parlementariërs van de Mediterrane partners voor samenwerking (Algerije, Egypte, Israël, Jordanië) waren aanwezig, evenals waarnemers van de Parlementaire Assemblies van de Raad van Europa, de Interparlementaire Unie en de Europese Veiligheids- en Defensie Assemblée (voorheen de WEU Assemblée).

De Najaarszitting stond dit jaar in het teken van energiezekerheid en milieu. Vooral de voorbereiding van de VN-klimaatconferentie in Kopenhagen in december van dit jaar kreeg daarbij speciale aandacht. Traditiegetrouw vond er tijdens de Najaarszitting ook een debat plaats in het Mediterrane Forum van de OVSE Parlementaire Assemblée. Daarin werd gesproken over het belang van de Mediterrane dimensie van de OVSE en over de vooruitzichten en uitdagingen op het gebied van handel en economische samenwerking in het gebied rond de Middellandse Zee. Voorafgaand aan de reis naar Athene ontving de delegatie een briefing van mevrouw Schouten van het directoraat-generaal Politieke Zaken van het ministerie van Buitenlandse Zaken over de laatste ontwikkelingen binnen de OVSE. In Athene heeft de Nederlandse ambassadeur ter plaatse, de heer Van Rij, tijdens een werkontbijt de delegatie uitvoerig geïnformeerd over de politieke ontwikkelingen in het gastland in de nasleep van de recente parlementsverkiezingen op 4 oktober, maar ook over de problematiek van illegale immigratie en mensensmokkel waar Griekenland mee te maken heeft. De delegatie dankt zowel mevrouw Schouten als de heer Van Rij voor deze vakkundige briefings.

Vergadering Standing Committee

Tijdens de vergadering van het Standing Committee, ofwel het bestuurlijk comité van de Assemblee, op zaterdag 10 oktober deden president Soares, de in juli nieuw gekozen penningmeester Battelli en de secretaris-generaal Oliver verslag van hun recente activiteiten en blikten zij vooruit op de komende maanden. De president meldde dat zowel hijzelf als de heer Battelli in de komende periode missies naar de Balkan zullen ondernemen, omdat met name de huidige ontwikkelingen in Bosnië-Herzegovina cruciaal lijken te zijn voor de toekomst van deze regio. De penningmeester verkondigde dat de Assemblee dit jaar wederom binnen het budget blijft. Tijdens de jaarlijkse sessie in Vilnius (zie Kamerstuk 22 718, nr. G/19) was al besloten om de contributies van de lidstaten in 2010 niet te verhogen; dat besluit werd nog eens bevestigd.

Er werd uitgebreid stilgestaan bij twee recente verkiezingswaarnemingsmissies van de Assemblee naar respectievelijk de presidentsverkiezingen in Kirgizië van 23 juli en de herhaalde parlementsverkiezingen in Moldavië van 29 juli. De verkiezingen in Kirgizië haalden de OVSE-criteria niet, zo was het oordeel van de waarnemers, met name doordat de scheiding tussen de partij van de zittende president en de staat onduidelijk was. De parlementaire delegatie uit Kirgizië vond het gevelde oordeel te hard. Zij erkende dat er kwetsbaarheden in het verkiezingsproces waren, maar die hadden de uitslag volgens haar niet kunnen veranderen. De verkiezingen in Moldavië waren in het algemeen goed verlopen, waarbij er ruimte was voor verschillende politieke partijen met uiteenlopende standpunten. Maar de campagne was negatief beïnvloed door subtiële intimidatie en bevooroordeelde verslaggeving in de media, zo stelden de waarnemers. Goed nieuws was dat de samenwerking tussen ODIHR en de Assemblee tekenen van verbetering vertoonde, maar de Griekse missieleider Efthymiou sprak er zijn verbazing over uit dat het Europees Parlement na de eerste parlementsverkiezingen in Moldavië dit jaar zich aanvankelijk had aangesloten bij het OVSE-oordeel om daarna de waarnemingsmethodiek van de organisatie te bekritisieren.

Het lid **Çörüz**, die de Nederlandse delegatie in het Standing Committee vertegenwoordigt, constateerde dat de waarnemingsmissies de witte vlekken lieten zien in het verkiezingsproces in beide landen. Daar waar veel delegaties spraken van de wens om de OVSE-lidstaten Kirgizië en Moldavië te helpen, vroeg de heer Çörüz aan president Soares hoe daar concreet invulling aan gegeven zou kunnen worden. Deze erkende dat hem hiervoor geen magische formule bekend was. Consultatie en een rustige benadering leken hem de meeste kans op verbetering te bieden, zeker als daarbij gebruik werd gemaakt van ervaren leden van de Assemblee, die de betreffende landen goed kennen en veel verkiezingsmissies op hun naam hebben staan.

De speciale vertegenwoordigers van de president, waarvan de Assemblee er acht heeft, deden verslag van hun activiteiten in de afgelopen maanden. Deze functionarissen vertegenwoordigen de president op thema's die van groot belang voor het werk van de Assemblee worden geacht, zoals Nagorno-Karabakh, Afghanistan, Grensoverschrijdende Georganiseerde Criminaliteit, Centraal-Azië, het OVSE-budget, Zuidoost-Europa, Mediterrane Zaken en «Gender». De heer **Çörüz** heeft tijdens dit agendapunt namens de Nederlandse delegatie gesuggereerd om een nieuwe speciale vertegenwoordiger voor het thema Migratie aan te wijzen. De vorige vertegenwoordiger voor dit thema, de Amerikaanse Hilda Solis, is sinds haar benoeming als minister van arbeid in het kabinet van president Obama niet langer lid van de Assemblee en er was voor haar nog geen opvolger aangewezen. President Soares, tot wiens bevoegdheid het behoort om dergelijke speciale vertegenwoordigers te benoemen, gaf aan het voorstel van de heer Çörüz te steunen. Kort na de

Najaarsvergadering, op 19 oktober 2009, is het lid **Ferrier** door de president benoemd als zijn speciale vertegenwoordiger voor Migratie. De secretaris-generaal van de OVSE, de heer Perrin de Brichambaut, presenteerde vervolgens het budget van de organisatie voor 2010. Dit heeft een totale omvang van € 151 mln. en is daarmee 5% lager dan het budget voor 2009. De beëindiging van de OVSE-missie in Georgië, die € 5,8 mln. kostte, is hier mede de oorzaak van. Het budgetproces van de OVSE is de afgelopen twee jaar beter georganiseerd en op een meer solide basis gezet, aldus de secretaris-generaal. Maar de goedkeuring van de begroting blijft een politiek besluit. Soms wordt dit pas na enkele maanden in het al begonnen begrotingsjaar genomen.

Plenaire vergaderingen

De plenaire vergadering was georganiseerd in drie sessies, waarin gesproken werd over de thema's «regionale samenwerking in energie-zekerheid», «klimaat- en milieubeleid: de weg naar Kopenhagen» en «optimale benutting van natuurlijke hulpbronnen voor de veiligheid van mensen». De belangrijkste toespraken zijn na te lezen op http://www.oscepa.org/index.php?option=com_content&view=article&id=714:2009-fall-meetings-in-athens&catid=37:Fall%20Meetings&Itemid=63). Daarmee werd een vervolg gegeven aan drie resoluties over respectievelijk energieveiligheid, energiesamenwerking en klimaatverandering, die waren aangenomen tijdens de jaarlijkse vergadering van de Assemblee in Vilnius van 29 juni tot en met 3 juli (zie voor de «Vilnius Verklaring» de website http://www.oscepa.org/images/stories/documents/activities/1.Annual%20Session/2009_Vilnius/Final_Vilnius&_Declaration_ENG.pdf).

In de eerste sessie over «regionale samenwerking en energiezuikerheid» stond de Russische gaspolitiek centraal, in het bijzonder de gasleveranties aan Oekraïne en andere Oost-Europese landen. Een vertegenwoordiger van het Oekraïense Razumkov Centre for Economic and Political Studies, de heer Saprykin, gaf een overzicht van alle pijplijnprojecten die momenteel worden ondernomen om de energievoorziening aan Europa te verbeteren. De totale lengte van deze projecten is 18 648 kilometer voor een totaal bedrag van € 82,4 mld. Alle pogingen om de veiligheid van het energietransport te vergroten en politieke invloed daarop te verminderen, worden bemoeilijkt door de gespannen verhoudingen tussen Rusland en Oekraïne, zo stelde hij, maar ook door grensgeschillen tussen sommige andere betrokken landen. Het Southstream-project was volgens de heer Saprykin het meest dubieus: er is hiervoor geen onderzoek gedaan en het is zelfs onduidelijk waarheen deze pijplijn moet lopen. Regionale samenwerking wordt verder bemoeilijkt doordat Rusland niet deelneemt aan het energiehandvest dat de voormalige Sovjetstaten met elkaar hebben gesloten, maar ook doordat de Europese opstelling gekenmerkt wordt door de tegenstellingen «nationaal versus transnationaal» en «het oude Europa versus het nieuwe Europa».

Een vertegenwoordiger van het Russische bedrijf Gazprom, de heer Komlev, ontkende dat zijn bedrijf een politieke agenda van de Russische overheid uitvoert. Europa zou volgens hem leiden aan «Gazpromofobie». De EU heeft ambitieuze doelen gesteld om tot een vermindering van de CO₂-uitstoot te komen, zo constateerde hij, maar heeft daartoe nog geen echte implementatiemaatregelen getroffen. Aardgas is de schoonste en de goedkoopste fossiele brandstof, dus om de EU-doelstellingen in 2020 te halen, is uitbreiding van het gebruik van aardgas de meest voor de hand liggende oplossing, aldus de heer Komlev. Aardgas zou volgens hem nodig zijn voor een duurzaam energiebeleid. Europa en Gazprom zouden dus wederzijds kunnen profiteren van samenwerking. Bovendien bedraagt het Russische gas momenteel slechts 25% van het totaal gebruikte gas in Europa, waarmee het beeld dat Gazprom de Europese

gasmarkt zou kunnen monopoliseren en manipuleren feitelijk onjuist is. Daar komt nog bij dat de gasprijs gekoppeld is aan de olieprijs, die al helemaal niet door zijn bedrijf beïnvloed kan worden, besloot de heer Komlev.

De tweede sessie blikte vooruit op de klimaatconferentie van de Verenigde Naties die in december in Kopenhagen wordt gehouden. Deze discussie werd geleid door het Deense parlementslid mevrouw Christmas-Møller, die een gepassioneerde oproep aan de verzamelde volksvertegenwoordigers deed om er bij hun regeringen op aan te dringen om zich met ambitieuze doelstellingen te committeren aan een effectieve aanpak van het klimaatprobleem. Er is simpelweg geen alternatief, zo stelde zij.

De Amerikaanse Democratische senator Cardin vertelde dat zijn partij in het Congres momenteel werkt aan een wetsvoorstel om de uitstoot van schadelijke stoffen terug te dringen en om het gebruik van duurzame energiebronnen te bevorderen, evenals efficiënt energiegebruik. De aandacht van senator Cardin ging daarbij speciaal uit naar grootschalige investeringen in nieuwer en schoner openbaar vervoer, zoals Europa dat kent. Ook werkte de senator aan wetgeving om de integriteit te bevorderen van het systeem van klimaatcompensatie, zodat compensatiegeld niet ten prooi valt aan corruptie en misdaad. De regering van president Obama heeft klimaatverandering bovenaan de diplomatieke agenda gezet, zo verzekerde hij, inclusief de besprekingen met China. Toezicht op de naleving van de afspraken die in Kopenhagen gemaakt worden, is cruciaal, zo stelde senator Cardin. Het gaat daarbij om een architectuur voor een klimaatregime. Hij zou er daarom bij het Amerikaanse onderhandelingsteam op aandringen dat er in Kopenhagen een werkgroep voor de handhaving werd ingesteld. In de wetgeving die nu in het Amerikaanse Congres wordt behandeld, moest volgens hem ook financiële hulpverlening voor ontwikkelingslanden worden opgenomen. Die landen zijn immers vaak het meest kwetsbaar, terwijl zij de minste financiële kracht hebben om klimaatverandering te bestrijden.

In het debat ging veel aandacht uit naar de vraag of de Verenigde Staten een leiderschapsrol op zich zou nemen in de klimaatonderhandelingen. Het lid **Ferrier** bracht daarbij naar voren dat Nederland zich er echt voor inzet om van de conferentie in Kopenhagen een succes te maken. Iedereen realiseert zich, zo zei zij, dat de uitkomst daarvan beslissend is voor de toekomst van onze planeet en dat onze kinderen over dertig of vijftig jaar zullen vragen: «Wat deed jij, op dat beslissende moment?» Zij sprak senator Cardin aan op de cruciale rol die de Amerikaanse senaat in dit proces speelt, omdat elk internationaal verdrag dat Amerikaanse onderhandelaars afsluiten, daar geratificeerd moet worden. Zij vroeg de senator een inschatting te geven van de besluitvorming in de senaat. Wat wordt er, als het aan de Amerikanen ligt, bereikt in Kopenhagen? De heer Cardin antwoordde daarop dat hij de leider van het Amerikaanse onderhandelingsteam drie punten had meegegeven: specifieke doelstellingen, een handhavingsregime en een solide financiering van de maatregelen. Niemand kan op dit moment voorspellen hoe de Amerikaanse senaat over een klimaatverdrag zou stemmen, zei hij. Maar hijzelf zou voor ratificatie stemmen. Wij zullen niet worden beoordeeld op wat wij voor ons land doen, maar op wat wij voor de aarde doen, zo besloot hij.

In de derde sessie over optimale benutting van natuurlijke hulpbronnen voor de veiligheid van mensen deed de coördinator voor OVSE economische en milieuactiviteiten, de heer Svilanovic, verslag van zijn recente activiteiten. Hij constateerde dat de drie resoluties die de Assemblee in Vilnius had aangenomen inzake energie en klimaat overeenkwamen met de prioriteiten van zijn coördinatorschap. In zijn bijdrage ging de heer Svilanovic vooral in op het belang van watermanagement als strategische factor in het bevorderen van vrede. Met name in Centraal-Azië is regionale samenwerking een absolute voorwaarde om te komen tot efficiënt beheer

van water. Zijn ervaring als OVSE-coördinator had hem geleerd dat milieumaatregelen vaak het eerste beleidsterrein zijn waarop voormalige vijanden na een conflict weer tot samenwerking kunnen komen. Tijdens een conferentie van het OVSE-voorzitterschap over de veiligheidsimplicaties van klimaatverandering, die op 5 en 6 oktober in Boekarest was gehouden, was de belangrijkste conclusie dat ook het klimaatprobleem beoordeeld moet worden vanuit de gevolgen die dit kan hebben voor de veiligheidssituatie in het OVSE-gebied. De heer Svilanovic kondigde aan een project te starten waarin de gevolgen van klimaatverandering voor de veiligheid gekwantificeerd in beeld worden gebracht, bijvoorbeeld door te kijken naar de beschikbaarheid van natuurlijke hulpbronnen, energie en voedsel. Dit moet resulteren in een OVSE-programma en mogelijk een jaarlijkse conferentie om potentiële conflicten op te lossen, voordat zij beginnen.

Een bijdrage van de heer Pangalos, vice-premier van de na 4 oktober nieuw aangetreden Griekse regering, over het milieubeleid van zijn land, bracht het lid **Ten Broeke** tot de opmerking dat hem was opgevallen dat in Griekenland het afval niet gescheiden wordt verzameld, niet in huishoudens, niet in fabrieken en niet in het hotel waar de OVSE-zitting plaatsvond. Het was zeker niet zijn bedoeling om iemand de les te lezen, zo zei de heer Ten Broeke, maar het leek hem goed als de OVSE, als organisatie toch een grote producent van resoluties en andere documenten, zelf het goede voorbeeld zou geven door efficiënter met papier om te gaan. Wellicht zou het secretariaat-generaal hier een voorstel voor kunnen doen. De heer Pangalos erkende in reactie hierop dat Griekenland met 17% te weinig afval recycleert. Dit probleem wordt onderkend en er wordt aan gewerkt, zei hij, zodat de situatie over vijf jaar aanzienlijk verbeterd zou moeten zijn.

Mediterrane Forum

Tijdens het Mediterrane Forum werd in twee sessies gesproken over de toekomst van de Mediterrane Dimensie van de OVSE en over samenwerking op het gebied van handel en economie in het Middellandse Zeegebied.

De Amerikaanse afgevaardigde Hastings, die tevens de speciaal vertegenwoordiger voor Mediterrane Zaken is, deed verslag van een seminar die hij in juli in Washington had georganiseerd over de relatie tussen de OVSE en haar Mediterrane partners. Daarin waren vier conclusies getrokken. Ten eerste zou de specifieke rol van de Mediterrane Dimensie van de OVSE beter gedefinieerd moeten worden ten opzichte van soortgelijke dialogen die door andere organisaties (NAVO, EU, andere parlementaire assemblees) met de regio worden onderhouden. Er dreigt vermoeidheid te ontstaan als gevolg van de veelheid aan partnerschappen en dialogen met het Middellandse Zeegebied, zo legde de heer Hastings uit. Ten tweede zouden de Mediterrane partnerlanden zelf meer sturing moeten geven aan de interactie met de OVSE. Daartoe moeten duidelijk de wederzijdse verwachtingen worden uitgesproken: wat hebben Mediterrane partners en de OVSE elkaar te bieden? Ten derde moet het potentieel van het OVSE Partnership Fund beter benut worden. Met name in de tweede dimensie, inzake milieu en economie, zag de heer Hastings hiervoor veel mogelijkheden, bijvoorbeeld in samenwerking met NGO's uit de regio. Tot slot zou duidelijker moeten worden gemaakt welke rol de OVSE Mediterrane Dimensie zou kunnen spelen in het vredesproces in het Midden-Oosten, speciaal waar het gaat om de ervaring die de OVSE heeft met het bevorderen van begrip en vertrouwen tussen staten.

Secretaris-generaal Perrin de Brichambaut stelde dat de OVSE de Mediterrane partners geen juridische instrumenten kon bieden, maar wel een open dialoog op basis van «peer review» en het Partnership Fund. De OVSE wil dit doen vanuit de altijd aanwezige gedachte dat Mediterrane

veiligheid essentieel is voor Europese veiligheid. Hij riep de Assemblée op goed na te denken over de rol die zij hierin wil spelen.

De Canadese senator Grafstein hield in de tweede sessie een vlammend betoog voor het gebruik van vrijhandelsverdragen om de sociaal-economische en politieke situatie in het Midden-Oosten te verbeteren. 65% van de bevolking in deze regio is jonger dan 35 jaar, maar deze groep heeft weinig kans op een baan en woont in de regio met het laagste volume aan buitenlandse investeringen in de wereld. De senator trok een parallel met het Europa van direct na de Tweede Wereldoorlog, waar handel en economie ook de wegbereiders voor vrede en stabiliteit waren, niet zozeer politiek. Hier zou volgens hem een belangrijke taak voor de OVSE liggen.

De vertegenwoordigers van de Mediterrane partners stelden dat een oplossing voor het Israëliisch-Palestijnse conflict de grootste uitdaging voor de regio was, gevolgd door de armoede en de oppressie in veel landen in het gebied. De vertegenwoordigers van Algerije, Egypte en Jordanië meenden daarbij dat vooral het Israëliische beleid ten aanzien van de nederzettingen het vredesproces had laten doodbloeden. De Israëliische ambassadeur in Griekenland, die overigens de enige Israëliische ambassadeur van Arabische origine is, ontkende dit.

Het lid **Çörüz** stelde in het debat dat het Mediterrane gebied wordt benaderd vanuit verdeeldheid. Er zijn veel organisaties en instituties met goede bedoelingen voor deze regio, zoals de Euro-Mediterrane Parlementaire Assemblée, de Parlementaire Assemblée voor het Mediterrane gebied, de NAVO, de Raad van Europa en de OVSE en mogelijk nog meer. Versterking van de Mediterrane dimensie zou volgens de heer Çörüz vooral moeten betekenen dat er meer coördinatie plaatsvindt en er prioriteiten worden gesteld. Dubbel werk moet worden voorkomen, zodat er geen geld en energie wordt verspild. Volgens Çörüz kan de afwezigheid van stabiliteit in de regio leiden tot het uitblijven van investeringen, tot armoede, tot immigratie en mensensmokkel. De afwezigheid van de «rule of law» kan leiden tot radicalisering en terrorisme. Daarnaast deed de heer Çörüz een klemmend beroep op degenen die oproepen tot vrede om zich daadwerkelijk serieus en actief op te stellen bij het bouwen van vrede. Hij wees erop dat handelsverdragen tot het exclusieve domein van de Europese Commissie horen en dat het niet aan de OVSE is om een verondersteld vacuüm op dit gebied te vullen. Door een veelheid aan goedbedoelende organisaties wordt «forumshopping» gestimuleerd en worden verwachtingen gecreëerd die niet kunnen worden waargemaakt, omdat het onduidelijk wordt welke organisatie op welk terrein competenties heeft. Het pleidooi voor de handelsverdragen had in zijn ogen dan ook beter aan Brussel geadresseerd kunnen worden dan aan de OVSE Parlementaire Assemblée.

De voorzitter van de delegatie,
Çörüz

De griffier van de delegatie,
Westerhoff